

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

ОСТРОВСЬКА Олена Миколаївна

УДК 026:355/359(477)

**ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ ВІЙСЬКОВИХ БІБЛІОТЕК
УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство
27 – соціальні комунікації

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2020

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Робота виконана в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського,
НАН України

Науковий керівник: доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник
Лобузін Катерина Вілентіївна,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
директор Інституту інформаційних технологій

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник
Воскобойнікова-Гузєва Олена Вікторівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри бібліотекознавства та
інформології Інституту журналістики;

кандидат історичних наук
Каліберда Надія Юріївна,
Національна музична
академія України імені П.І. Чайковського,
директор бібліотеки

Захист відбудеться «26» листопада 2020 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський пр., 3.

З дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, м. Київ, Голосіївський пр., 3.

Автореферат розісланий «23» жовтня 2020 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат наук із соціальних комунікацій

Л. А. Литвинова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми дослідження. Діяльність бібліотек у Збройних Силах України (ЗСУ) є частиною бібліотечної справи країни в цілому. Військові бібліотеки роблять потужний внесок у бібліотечне, інформаційне, освітнє та культурне обслуговування військовослужбовців в інтересах усебічного і своєчасного забезпечення їхніх запитів на документи та інформацію. Книгозбірні беруть участь у процесі навчання, підготовки і виховання військових кадрів, забезпечують інформаційну підтримку наукових досліджень у галузі національної оборони і безпеки, ведуть культурно-просвітницьку роботу у військових частинах і в суспільстві загалом. Вони надають допомогу в підтриманні бойової готовності, зміцненні військової дисципліни, фахової кваліфікації, політичної, правової, моральної, трудової, художньо-естетичної культури військовослужбовців, членів їхніх сімей та працівників ЗСУ, також сприяють формуванню військовослужбовця як громадянина, патріота своєї держави, здатного відстоювати національні інтереси України.

Мережа військових бібліотек України репрезентована низкою бібліотек, об'єднаних за ознакою відомчої приналежності до військової сфери, що функціонують як структурні підрозділи органів військового управління, з'єднань, військових частин, науково-дослідних установ, закладів освіти (ліцеїв, інститутів, академій) військового профілю, військових навчальних підрозділів (кафедр) закладів вищої освіти, установ і організацій Збройних Сил України.

Бібліотечні фонди військових книгозбірень – стратегічна база розвитку військової галузі суспільства, їх інформаційний потенціал, який виконує важливі соціальні функції акумулювання, зберігання та надання користувачам потрібної інформації. У сьогоденних умовах набувають пріоритету питання вивчення інформаційних ресурсів військових бібліотек, перспективи їх розвитку, підвищення ефективності діяльності мережі бібліотек оборонного відомства та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів через створення моделі сучасного електронного інформаційного ресурсу.

Актуальність обраної теми полягає в нагальній потребі модернізації сучасної мережі військових бібліотек України, розширенні їх функціонального простору, пристосування до роботи в нових умовах, також входження до інформаційного суспільства. Незамінну допомогу у вирішенні цих визначальних завдань може надати вивчення багатого історичного досвіду і сучасного стану масивів документів на традиційних та електронних носіях,

науково-освітньої, культурно-дозвілєвої, бібліографічної, інформаційної, просвітницької діяльності бібліотечних установ. Постає необхідність здійснити суттєве оновлення бібліотечної мережі ЗСУ, координації та модернізації її діяльності, організації системної співпраці з цивільними бібліотеками, включення військових бібліотек до загальнобібліотечного простору держави, відповідності військових бібліотек сучасним соціокультурним умовам.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відбувається у напрямі виконання завдань планових науково-дослідних тем Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки» (2014–2016 рр., № державної реєстрації 0114U001102); «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів» (2017–2019 рр., № державної реєстрації 0116U007921); «Бібліотечні портали знань» (2020–2022 рр., № державної реєстрації 0119U102421).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз інформаційних ресурсів військових бібліотек України, окреслення перспектив їх розвитку та створення сучасної моделі інформаційного ресурсу мережі військових бібліотек України.

Для досягнення мети у дисертаційній роботі передбачено виконання таких **основних завдань**:

- дослідження становлення й розвитку військових бібліотек в Україні, визначення структури та типології їх фондів;
- окреслення мережі бібліотек Збройних Сил України на сучасному етапі;
- аналіз актуального стану інформаційних ресурсів військових книгозбірень у бібліотечній системі країни;
- розгляд досвіду створення військово-бібліотечних інтернет-ресурсів в Україні та світі;
- розробка засад підвищення ефективності діяльності мережі військових бібліотек України шляхом створення моделі інформаційного вебпорталу.

Об'єкт дослідження: інформаційні ресурси мережі військових бібліотек України.

Предмет дослідження: стан, використання, опрацювання, збереження та перспективи розвитку інформаційних ресурсів бібліотек мережі.

Методи дослідження визначаються специфікою дисертаційної роботи, ґрунтуються на застосуванні комплексу наукових підходів і методів. Досягненню мети і вирішенню завдань дисертації сприяло застосування основних принципів соціокомунікативного, системного, функціонального, інформаційного підходів, що дало змогу дослідити питання сучасної та перспективної організації військово-бібліотечних інформаційних ресурсів з погляду інформаційно-змістового та інформаційно-технологічного підходів, які відображено в специфіці діяльності військової книгозбірні як документно-комунікаційної інституції.

На різних етапах дослідження використовувалися відповідні методи, зокрема: аналіз документальних джерел інформації і термінологічний аналіз для концептуального осмислення питання і виділення сутнісних концептів бібліотечного вебсередовища. Порівняльний та системний аналіз використовувався для виявлення проблемної ситуації в розвитку електронного інформаційного простору і бібліотечного інтернет-середовища та встановлення міжсистемних зв'язків досліджуваної галузі. Моніторинг вебресурсів проводився для встановлення сучасного їх стану та рівня його розвитку, виявлення точок зростання. Методологія середовищного підходу використовувалася як основа для вивчення бібліотечного вебсередовища в контексті електронного інформаційного простору.

Наукова новизна одержаних результатів. Під час здійснення дисертаційного дослідження було *вперше*:

- охарактеризовано особливості формування й розвитку військових бібліотек і започаткування їх мережі;
- розкрито сучасний стан інформаційних ресурсів мережі військових бібліотек України;
- окреслено перспективні напрями та обґрунтовано способи удосконалення доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотек мережі;
- запропоновано модель інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України, впровадження якого сприятиме доступу користувачів до бібліотечних ресурсів;
- *уточнено* визначення бібліотекознавчих термінів бібліотечно-військової тематики, зокрема: «військові бібліотеки», «військово-бібліотечна справа», «військово-бібліотечні ресурси»;
- *удосконалено* основні принципи організації тематичного доступу до військових вебресурсів;

- *розвинено і надалі* комплекс науково-організаційних засад розвитку ресурсів військової тематики на основі створення спеціалізованих бібліотечних вебресурсів.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування військовими бібліотеками обґрунтованих науково-методичних підходів у напрямі удосконалення доступу до їх інформаційних ресурсів через сучасні електронні засоби комунікації. У процесі роботи над дослідженням було розроблено базові засади розбудови вебресурсів мережі військових бібліотек України.

Підготовлені дисертантом науково-методичні рекомендації впроваджено для організації ресурсів інформаційного блоку військової тематики інтернет-навігатора порталу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, що підтверджено Актом впровадження результатів дисертаційного дослідження від 10.06.2019 № 39/390. Розроблений інформаційний блок вебнавігатора містить широкий спектр документальних інформаційних ресурсів України та світу: сайти військових бібліотек, науково-освітні електронні бібліотеки та інституційні репозитарії, сайти військових закладів освіти, зібрання нормативно-правових документів, що сприятиме популяризації та оперативному доступу до інформаційних ресурсів військової тематики.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, наукові результати та висновки одержані дисертантом особисто й опубліковані в 11 наукових працях.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дослідження викладено й обговорено на чотирьох міжнародних наукових конференціях: «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (3-5 жовтня 2017 р., Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, м. Київ); «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (15 травня 2018 р., Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ); «Модель бібліотеки ХХІ століття» (15 червня 2018 р., наукова бібліотека Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого <http://library.nlu.edu.ua>); «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (6-8 листопада 2018 р., Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, м. Київ); «Бібліотека: місце традицій, простір інновацій» (30 листопада 2018 р., Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ); «Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації» (6-8 жовтня 2020 р., Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, м. Київ).

Публікації за темою дисертації. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження відображено в 11 одноосібних публікаціях автора, з них 5 – у наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 4 тези доповідей на конференціях, 1 стаття, що додатково відображає наукові результати дослідження.

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження, логікою наукового пізнання. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків (загальний обсяг основного тексту – 154 с. (6,5 авт. арк.)), списку використаних джерел, який налічує 226 позиції та 5 додатків. Загальний обсяг роботи становить 222 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено основні завдання, проаналізовано стан наукової розробки теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, теоретичну та практичну значимість роботи. Викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, рівень їх апробації.

У **першому розділі «Стан вивчення теми, джерельна база та методичні засади дослідження»**, який складається з трьох підрозділів, проаналізовано наукову проблематику питання, визначено теоретичну базу та методи дослідження. Ґрунтовний аналіз публікацій з тематики дисертаційної роботи дав змогу з'ясувати, що в контексті дослідження проблеми особливого значення набув доробок вітчизняних учених у розробці окремих питань розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів і сервісів в Україні – Л.А. Дубровіної, В.М. Горового, О.С. Онищенка, К.В. Лобузінної, Т.Ю. Гранчак, Л.Й. Костенка, Л.Я. Філіпової та інших, також ідеї та соціокомунікаційні концепції науковців – О.М. Кобелева, В.О. Ільганаєвої, Р.С. Гіляревського, Г.В. Шемаєвої, Т.О. Ярошенко тощо.

Значний вплив на досягнення мети дисертаційної роботи здійснили наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних дослідників, в яких відведено одне з пріоритетних місць створенню й розробленню бібліотечних вебсайтів. Серед них праці Л.К. Боброва, Н.Т. Задоржної, О.В. Кулевої, О.Д. Опаріної, Н.С. Редькіної, О.А. Суислової, Т.Н. Харибіної, Я.Л. Шрайберга, Л. А. Клайда, Р. Краута, А. Карена, Ю. Найка, Д. Шивалинга, Т. О'Рейла, С. Бенза та інших.

Обґрунтовано доцільність поєднання соціокомунікативного та системного підходів із методом моделювання для розробки теоретико-методичних аспектів перспективних напрямів організації інформаційних ресурсів мережі військових бібліотек.

Здійснено аналіз документальних джерел інформації та термінологічний аналіз, що сприяло концептуальному осмисленню проблеми і виділенню сутнісних концептів бібліотечного вебсередовища. З'ясовано проблемні ситуації в розвитку електронного інформаційного простору і бібліотечного інтернет-середовища завдяки його моніторингу.

Виявлено та введено до наукового вітчизняного обігу термінологію. Запропоновано визначення ключових понять: «військова бібліотека», «військово-бібліотечна справа», «військово-бібліотечні ресурси».

Встановлено, що використання сукупності зазначених методів і принципів дало можливість цілісно розглянути стан бібліотек оборонного відомства країни й обґрунтувати перспективні моделі оптимізації інформаційних ресурсів військової тематики.

У другому розділі «Передумови формування та характеристика інформаційних ресурсів мережі військових бібліотек України», який складається з чотирьох підрозділів, прослідковано передумови формування та сучасний стан інформаційних ресурсів військових бібліотек, що дозволило висвітлити історичний досвід створення мережі військових книгозбірень в Україні.

Військові бібліотеки України починали формуватися в умовах розділеності територій в межах різних держав, що визначало специфіку наповнення фондів. Їх зародження відбувалося ще за часів античності і середньовіччя, коли правителі і воєначальники возили з собою великі бібліотеки у військові походи. Більш повноцінний їх розвиток як особливої галузі почався в 19-му ст. Тоді ж почала започатковуватися майбутня мережа військових бібліотек: спочатку виникли офіцерські книгозбірні, згодом – солдатські. Друга половина 19-го – поч. 20-го ст. – час найбільш динамічного розвитку військово-бібліотечної справи. Цей період характеризується зростанням кількості військових бібліотек різних типів: полкових, офіцерських зібрань, військових закладів освіти, спеціальних (при церквах, шпиталях, їдальнях та ін.) і солдатських (матроських). Під час Першої світової війни вони накопичили чималий досвід функціонування в бойових частинах, у фронтових умовах, серед поранених і військовополонених.

У період визвольних змагань 1917 – 1921 рр., діяльності Центральної Ради, Гетьманату, Української Народної Республіки розпочалася розбудова національно-культурної сфери українського суспільства. Створилася мережа національних установ і закладів, виник потужний суспільно-політичний рух української інтелігенції за створення національних бібліотек як дієвих чинників формування національної свідомості.

Радянські військові бібліотеки були передусім інструментом партійно-політичного виховання військовослужбовців. Крім спеціальної військової літератури переважали політичні та суспільно-політичні видання.

Зі здобуттям незалежності Україна почала розбудовувати свою власну військово-бібліотечну мережу, підкріплену нормативними документами.

На сучасному етапі бібліотечна мережа Збройних Сил України нараховує 251 установу із загальним книжковим фондом у 3 055 900 примірників.

За функціональним призначенням, складом фондів, а також контингентом користувачів військові бібліотеки поділяються на публічні та спеціальні.

До публічних віднесено: бібліотеки будинків офіцерів; клубів; військових частин; бібліотеки військових закладів вищої освіти і військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (лише стосовно наявних у них фондів художньої літератури). Функції центральної публічної військової бібліотеки виконує бібліотека Центрального будинку офіцерів Збройних Сил України, яка є науково-методичним центром для всіх бібліотек ЗСУ.

До спеціальних бібліотек ЗСУ належать: наукові (у структурі військових науково-дослідних установ); військових закладів вищої освіти, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти; довідкові; фонди довідкової або науково-технічної інформації установ і закладів Збройних Сил України. Центральною установою для спеціальних бібліотек є бібліотека Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Особливе місце в мережі бібліотек оборонного відомства України посідають сховища документів з обмеженим доступом, де зберігаються секретні видання, секретна науково-технічна документація, інші важливі джерела, матеріальні носії інформації.

Інформаційні ресурси військових книгозбірень являють собою органічне поєднання традиційних документних ресурсів на паперових носіях (монографії, довідники, підручники, збірники статей, спеціальні, науково-популярні і масові журнали, газети військових округів) та електронних ресурсів локального або мережевого доступу.

Документи, присвячені проблемам воєнної науки публікуються та бібліографуються у виданнях і базах даних різних галузей науки і практики: історії, політології, соціології, економіки, авіаційному і морському транспорті, техніці, космонавтиці, медицині. У потоці літератури з військової тематики значну кількість публікацій становлять наукові розвідки з історії українського війська, повернення правдивих її сторінок, художні твори про військо і війну, дослідження в цій царині.

Важливим аспектом є розкриття перспектив розвитку інформаційних ресурсів військової тематики, підвищення їх ефективності, а саме використання бібліотечного фонду через упровадження інноваційних технологій, розроблення й реалізація універсальної моделі сучасного електронного інформаційного ресурсу.

З цією метою проаналізовано сайти вітчизняних і зарубіжних військових книгозбірень, електронні бібліотеки військової літератури та інтернет-ресурси військового спрямування, виявлено їх особливості, структуру та зміст. Дано характеристику сайтам, проведено порівняльний аналіз, окреслено їх роль і місце в системі традиційних інформаційних ресурсів.

Наразі зарубіжними дослідниками накопичено значний досвід вивчення бібліотечних сайтів, на яких представлено інформаційні ресурси з військової тематики, професійної діяльності військовослужбовців, оборонної політики та концепцій безпеки, озброєння та з інших питань. Військові бібліотеки в зарубіжних країнах (Європі, Азії, США, Канаді та ін.) забезпечують широкий вибір можливостей для роботи і підтримки якості життя та добробуту військовослужбовців і їхніх сімей шляхом надання ресурсів і програм для задоволення різноманітних потреб як у себе вдома, так і в інших країнах. Вони – головні установи для професійного життя військовослужбовців. Програми військових книгозбірень надають віддалений доступ до інформації незалежно від того, де перебувають користувачі, матеріали для читання та навчання, журнали, газети, книги, аудіокниги, інші ресурси, які доступні в будь-якому місці, в будь-який час. Порівняльні характеристики інформаційних ресурсів вебсайтів розкривають можливості та перспективи впровадження подібного досвіду на вітчизняному ґрунті.

Досліджуючи ресурси вітчизняних військових книгозбірень, визначено способи організації якісних військових ресурсів мережі Інтернет, обґрунтовано потребу розроблення інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України, що сприятиме оперативному та надійному доступу до бібліотечних ресурсів користувачів-військовослужбовців.

Третій розділ «Інтернет-портал мережі військових бібліотек України: структура й основні інформаційні складові», який складається з трьох підрозділів, представляє модель організації військових інтернет-ресурсів, запропоновану дисертантом. Розроблено структуру та основні інформаційні складові вебпорталу мережі військових бібліотек України. Вона сприятиме здійсненню діяльності книгозбірні в електронному середовищі як її вебпредставництва, забезпечуватиме формування внутрішнього вебсередовища бібліотеки й інтеграцію із зовнішнім середовищем, а також стане маркетинговим засобом просування діяльності бібліотеки і виконання її сутнісних і похідних соціальних функцій в електронному просторі.

Дослідження засобів інформаційного наповнення вебсайту та його реалізації є корисними для бібліотечних працівників під час формування підходів, концепцій, моделей, методик на етапах проектування, розроблення та керування наповненням інформаційними ресурсами порталу військової тематики. Ці технології забезпечують сучасну функціональність, ефективний супровід створення сайту та його наповнення даними і матеріалами, що дає змогу орієнтуватися у всьому різноманітті військово-бібліотечних відомостей та допомагає самостійно здійснювати пошук інформації з необхідних питань.

Схематично вебпортал військової бібліотеки має основні блоки: Бібліотеки ЗСУ / Ресурси / Новини. Події / Науково-дослідна діяльність / Освітня й методична діяльність / Видавнича діяльність / Соціокультурна діяльність / Читачам / Продукти / Послуги / Сервісна інформація / Інтернет-навігатор / Знак копірайту / Банери.

Використання такої моделі дозволить розробити оптимальну інформаційну структуру типового сайту військової бібліотеки. Завдяки створенню сайтів військовій бібліотеки отримали можливість розширювати свою діяльність, охоплюючи дедалі більшу кількість користувачів, а також презентувати себе та свої здобутки. Вебсайти військових книгозбірень сьогодні поступово стають активним каналом комунікаційного зв'язку з різними аудиторіями користувачів. Крім того, вони постають важливими об'єктами аналітичної діяльності бібліотек. Сайти також можуть бути джерелом інформації для самоаналізу діяльності бібліотек та її корегування для підвищення методологічного рівня установи.

Структура сайту – це його основа, спосіб компонування, розташування і подачі інформації, які дозволяють за короткий час максимально докладно розповісти про надані бібліотекою послуги.

З урахуванням наших реалій основними інформаційними блоками типового сайту військової бібліотеки, на погляд дисертанта, мають стати такі: Структура бібліотеки / Послуги / Події. Новини / Ресурси / Фонди та колекції / Каталоги / Нові надходження / Тематичні виставки / Електронний каталог / Електронна бібліотека / Корисні посилання.

Запропонована типова структура може лягти в основу контенту будь-якого сайту військової бібліотеки, але при цьому обов'язково повинна бути доповнена актуальною інформацією щодо кожної конкретної бібліотеки, передаючи у такий спосіб, всю повноту її діяльності, підкреслюючи і акцентуючи увагу на інноваційних напрямках, які, без сумніву, специфічні для окремої військової книгозбірні.

Основою подання інформації на інтернет-порталі мережі військових бібліотек України є інтернет-навігатор військової тематики, який призначений для інформаційного супроводу наукових досліджень і освітнього процесу в галузі військової справи, обслуговування фахівців, широкого поширення оперативної інформації. Структура записів бази даних вміщує дев'ять основних елементів записів і відповідну деталізацію:

- **Військові установи** (- Міністерства / - Штаби / - Науково-дослідні установи / - Навчальні заклади / - Військові комісаріати / - Медичні установи / - Волонтерські організації).
- **Бібліотеки** (- Публічні бібліотеки / - Спеціальні бібліотеки).
- **Інші культурні установи** (- Музеї / - Книгарні / - Архіви / - Видавництва / - Інформаційно-культурні центри / - ЗМІ).
- **Військові персоналії** (- Воєначальники / - Флотоводці / - Гетьмани / - Козаки / - Військовики (інженери, письменники, науковці, лікарі / - Жінки-військовослужбовці / - Пантеон Героїв).
- **Тип ресурсу** (- Портал / - Сайт / - Електронна бібліотека / - Електронний каталог / - Документ).
- **Вид матеріалів** (- Книги / - Брошури / - Періодика / - Карти / - Аудіо / - Відео / - Мультимедійні матеріали / - Застосунки (ігри, навчальні програми, тренажери)).
- **Характер документів** (- Законодавчі акти - Статути / - Керівні документи / - Настанови / - Інструкції / - Навчальні (методичні) посібники / - Видання з військової науки та техніки / - Видання з військових гуманітарних наук / - Довідкові ресурси / - Енциклопедії / - Календарі).
- **Країна.**

- **Предметний рубрикатор** (на основі УДК) (- Військова справа. Воєнне мистецтво. Воєнні науки. Оборона. Збройні сили).

Розроблена модель організації військових інтернет-ресурсів має стати органічною частиною інформаційної діяльності бібліотек. За умов її розгортання військові книгозбірні можуть стати вагомими учасниками системи сучасних соціальних комунікацій та заповнити лакуни інформаційного забезпечення Збройних Сил України, що є актуальним завданням українських бібліотечно-інформаційних установ в умовах постійного зростання обсягів і популярності онлайн-ресурсів і мобільних додатків.

ВИСНОВКИ

Здійснена робота є теоретичним узагальненням і новим вирішенням завдань, пов'язаних з розвитком інтернет-ресурсів мережі військових бібліотек України з метою їх інтеграції до комунікацій сучасного вебпростору та представлення сегменту українського інтернет-середовища військової тематики.

Під час дослідження автором досягнуто мету дисертації, вирішено всі поставлені завдання, що дало можливість дійти таких наукових висновків:

1. Передумови становлення і розвитку мережі військових бібліотек виявили зміну їх соціальних функцій і призначення у певні періоди розвитку держави, вплив на їх розвиток різних соціально-економічних, політичних, культурних чинників, виокремили типологічні ознаки книгозбірень, зумовлених специфікою армійської служби, також структуру та типологію їх фондів. Результати аналізу бібліотечних фондів і систематичних та алфавітних каталогів військових, офіцерських зібрань, піхотних полків засвідчують повноцінність і різноманітність фондів книгозбірень з переважною більшістю (70-75 %) видань військової тематики. Пріоритетними для їхніх фондів виступали видання з теоретичних і практичних засад військової справи, наукові дослідження історії давніх та сучасних воєн, загальних і спеціальних воєнних доктрин, теоретичні та науково-методичні розробки військової справи.

2. Констатовано, що сучасна мережа військових бібліотек України складається зі спеціальних і публічних книгозбірень, що діють в установах і організаціях ЗСУ.

Запропоновано подальший розвиток мережі у таких напрямках:

- поліпшення забезпечення інформаційних, ідеологічних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів;
- сприяння навчанню й вихованню особового складу за допомогою бібліотечно-інформаційних ресурсів;
- допомога у формуванні високих морально-бойових якостей у військовослужбовців ЗСУ, удосконалення професійної майстерності, зміцнення військової дисципліни, підвищення пильності та бойової готовності;
- підтримка у вирішенні важливих дослідницьких проблем, пов'язаних з вивченням героїки військового минулого та творенням інтелектуального фундаменту обороноздатності сучасної України;
- організація змістовного дозвілля й розвитку творчих здібностей військовослужбовців, членів їхніх сімей і працівників ЗСУ тощо.

3. Аналіз стану інформаційного ресурсу вітчизняних військових бібліотек окреслив нові засади використання фондів військових книгозбірень. Щороку бібліотеки комплектуються різними видами видань: монографіями, довідниками, підручниками, збірниками статей, спеціальними, науково-популярними і культурно-просвітницькими журналами, газетами військових округів та ін. У потоці галузевої літератури значну кількість публікацій становлять наукові розвідки з історії українського війська, художні твори про військо і війну та дослідження в цій галузі. Крім звичних (паперових) видань, військовій тематиці присвячено певну кількість інших типів інформаційних ресурсів. Зокрема видання, що продовжуються та наукові періодичні видання на електронних носіях, представлені в інтернеті сайти військової тематики й військових бібліотек. Потужним джерелом військових інформаційних ресурсів є фонди військових бібліотек.

У сьогоденних реаліях інформаційні ресурси військових книгозбірень представлені поєднанням традиційних документних ресурсів на паперових та електронних носіях.

Зібраний та узагальнений фактичний матеріал сприятиме розширенню інформації щодо формування, вдосконалення структури, способів ефективного використання та збереження інформаційних ресурсів військових бібліотек.

4. Проаналізовано світовий і вітчизняний досвід створення сайтів військових бібліотек та інтернет-ресурсів військової тематики. Подано характеристику сайтів, проведено порівняльний аналіз інформаційних

ресурсів вебсайтів, виявлено їх роль та місце в системі традиційних інформаційних ресурсів країни.

Інформаційне наповнення, ясна та логічна структура розміщення інформації і дизайнерське оформлення бібліотечної сторінки повинні гармонійно суміщати в собі і традиції самої бібліотеки, і нові технологічні рішення. Усі ці взаємопов'язані складові у разі вдалого розвитку та взаємодії відповідно до мети створення вебсайту можуть зробити його зручним і привабливим інструментом доступу до інформації для потенційного користувача.

Проведений аналіз військових і бібліотечних інформаційних ресурсів виявив особливості, які можна запровадити для сайтів військової тематики, а також створив передумови для подальших досліджень, розроблення рекомендацій, впровадження найкращого досвіду.

5. Обґрунтовано необхідність здійснити суттєве оновлення бібліотечної мережі ЗСУ, координації та модернізації її діяльності, організації системної співпраці з цивільними бібліотеками, занесення військових бібліотек до загальнобібліотечного простору держави, відповідності військових бібліотек сучасним соціокультурним умовам. Розроблено комплекс взаємопов'язаних науково-методичних і науково-організаційних засад розвитку інтернет-ресурсів військової тематики на основі створення спеціалізованих бібліотечних вебресурсів.

Завдання створення якісних інтернет-ресурсів військового спрямування вирішені за допомогою розробки моделі інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України та його складника – інтернет-навігатора військової тематики.

Проведене дослідження не вичерпує повністю порушеної проблеми оптимізації військово-бібліотечних ресурсів, підвищення ефективності їх використання. Доцільними й актуальними є подальші наукові студії з вивчення інформаційних ресурсів українських військових бібліотек як складової частини загального інформаційного простору.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ АВТОРА:

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Островська О. Військові бібліотеки на українських теренах: історія становлення та розвитку / Олена Островська // Бібліотечний вісник. – 2017. - № 5. – С. 37-43.

2. Островська О. Ефективність сайтів українських військових бібліотек і інтернет-ресурсів військової тематики / Олена Островська // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 583 - 597.

3. Островська О. М. Аналіз зарубіжного досвіду створення сайтів військових бібліотек / О. М. Островська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. - № 4. – С. 64-71.

4. Островська О. Мережа українських військових бібліотек: сучасний стан та перспективи входження в соціокомунікаційний простір / Олена Островська // Бібліотечний вісник. – 2018. - № 1. – С. 9-18.

5. Островська О. Перспективи розвитку інформаційних ресурсів військових бібліотек України / Олена Островська // Вісник Книжкової палати. – 2018. – № 9. – С. 30-34.

Статті у фахових виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, та у виданнях іноземних держав:

6. Островська О. М. Інтернет-портал мережі військових бібліотек України: структура та основні інформаційні складові / О. М. Островська // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – 2018. – VI (29), Is.178. – P. 62-64.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Островська О. Створення інтернет-навігатора військової тематики як структурної частини порталу військових бібліотек / О. Островська // Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек: матеріали міжнар. наук. конф. (3-5 жовт. 2017 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2017. – URL : <http://conference.nbuv.gov.ua/user/view/id/1067>.

8. Островська О. Інформаційні ресурси військових бібліотек України – стратегія розвитку / О. Островська // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали міжнар. наук. конф. (15 трав. 2018 р.). – К. : КНУКіМ, 2018. – С. 167-169.

9. Островська О. Вебсайт військової бібліотеки як інформаційний портал / О. Островська // Модель бібліотеки XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. і-net конф. (15 черв. 2018 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, наук. б-ка. – Харків, 2018. – URL : <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>.

10. Островська О. Нові можливості доступу до науково-інформаційних ресурсів бібліотек України / О. Островська // Бібліотека. Наука. Комунікація.

Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали міжнар. наук. конф. (6-8 жовт. 2020 р.) / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2020. – URL: <http://conference.nbu.gov.ua/node/5319>.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації:

11. Островська О. М. Військові бібліотеки [Електронний ресурс] / О.М. Островська // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. – Електрон. дані. – Київ, 2019. – Бібліогр. наприкінці ст. – URL : <https://my.su/xmcsuf> (дата звернення: 11.03.2020). – Назва з екрану.

АНОТАЦІЯ

Островська О. М. Інформаційні ресурси мережі військових бібліотек України: стан та перспективи розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотечознавство, бібліографознавство. – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національна академія наук України, Київ, 2020.

Дисертацію присвячено дослідженню мережі військових бібліотек України, розкриттю їх особливостей, функцій, специфічних завдань, характеристиці бібліотечних ресурсів, колекцій документів, фондів провідних книгозбірень оборонного відомства.

Здійснено аналіз сучасного стану інформаційного ресурсу військових книгозбірень та обґрунтовано засади формування, вдосконалення структури, способів їх ефективного використання та збереження, визначено шляхи оптимізації доступу до них.

Розглянуто зарубіжний та вітчизняний досвід створення сайтів військових бібліотек та інтернет-ресурсів військової тематики, виявлено їх роль та місце в системі традиційних інформаційних ресурсів країни.

Запропоновано модель інформаційного вебпорталу мережі військових бібліотек України та його складника – інтернет-навігатора військової тематики, впровадження яких сприятиме надійному й оперативному доступу до бібліотечних ресурсів користувачів-військовослужбовців.

Результати дослідження апробовано в комплексі електронних ресурсів інформаційного блоку військової тематики інтернет-навігатора порталу Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Ключові слова: військові книгозбірні, мережа військових бібліотек України, інформаційні ресурси військових бібліотек, інтернет-ресурси військової тематики, портал, сайт військової бібліотеки, структура вебсайту, розвиток бібліотечної сторінки, модель організації військових ресурсів мережі Інтернет.

АННОТАЦИЯ

Островская Е.Н. Информационные ресурсы сети военных библиотек Украины: состояние и перспективы развития. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 – книговедение, библиотековедение, библиографоведение. – Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, Национальная академия наук Украины, Киев, 2020.

Диссертация посвящена исследованию сети военных библиотек Украины, раскрытию их особенностей, функций, специфических задач, характеристике библиотечных ресурсов, коллекций документов, фондов ведущих библиотек оборонного ведомства.

Осуществлен анализ современного состояния информационного ресурса военных библиотек и обоснованы принципы формирования, совершенствования структуры, способов их эффективного использования и сохранения, определены пути оптимизации доступа к ним.

Рассмотрен зарубежный и отечественный опыт создания сайтов военных библиотек и интернет-ресурсов военной тематики, выявлены их роль и место в системе традиционных информационных ресурсов страны.

Предложена модель информационного веб-портала сети военных библиотек Украины и его составляющей – интернет-навигатора военной тематики, внедрение которых будет способствовать надежному и оперативному доступу к библиотечным ресурсам пользователей-военнослужащих.

Результаты исследования апробированы в комплексе электронных ресурсов информационного блока военной тематики интернет-навигатора портала Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского.

Ключевые слова: военные библиотеки, сеть военных библиотек Украины, информационные ресурсы военных библиотек, интернет-ресурсы военной тематики, портал, сайт военной библиотеки, структура сайта,

развитие библиотечной страницы, модель организации военных ресурсов сети Интернет.

ABSTRACT

Ostrovska O. Information resources of the network of military libraries of Ukraine: state and development prospects. – Qualifying scientific work. Manuscript.

The thesis for the Candidate Degree in Social Communications (doctor of philosophy), speciality field – 27.00.03 – Book Science, Library Science, Bibliography. – V. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to the research of the network of military libraries of Ukraine, disclosure of its features, functions, specific tasks, characteristics of library resources, collections of documents, funds of the leading book collections of the Defense Ministry.

The object of the dissertation research is the information resources of the network of military libraries of Ukraine. The purpose of the study is to determine the state, use, preservation and prospects of development of information resources of network libraries.

At present, there is an urgent need to modernize modern military libraries, expand their functional space, adapt to work in new conditions, which also includes their entry into the information society. The study of rich historical experience and the current state of documentary funds, scientific-educational, cultural-leisure, bibliographic, informational and educational activities of military book collections can provide indispensable assistance in solving these defining tasks. There is a need to significantly update the library network of the Armed Forces of Ukraine (AFU), coordination and modernization of its activities, organization of systematic cooperation with civilian libraries, inclusion of military libraries in the public space of the state, their compliance with modern socio-cultural conditions.

Library funds of military book collections are a strategic resource for the development of the military sphere of society, their information potential, which is the basis of intellectual and spiritual progress of servicemen and employees of the Armed Forces of Ukraine and performs important social functions of accumulating, storing and providing users with information.

Information resources in the field of military affairs are insufficiently researched due to the specifics of military service, confidentiality, limited access to

sources, the rules of use of which are established by the regulations of military ministries and departments.

The analysis of the current state of the information resource of military book collections is carried out and the principles of formation, improvement of the structure, ways of their effective use and preservation are substantiated, the ways of optimization of access to them are determined.

The world and domestic experience of creation of sites of military libraries and Internet resources on military subjects is analyzed. The optimal characteristics of the sites are given, the comparative analysis of information resources of websites is carried out, their role and place in the system of traditional information resources of the country are revealed.

The study scientifically studies, analyzes and summarizes the main trends and experience in the formation of military library resources in Ukraine, developed a set of interrelated scientific and methodological and scientific and organizational principles of military resources development on the global Internet.

The model of the information web portal of the network of military libraries of Ukraine is offered, its structure is defined, components - the Internet portal, the standard site, the Internet navigator that will promote reliable and operative access to library resources of users-servicemen. It is stated that in case of successful development of this model, military book collections can seriously declare themselves as full participants of the information communications system of tomorrow.

Keywords: military libraries, the network of military libraries of Ukraine, information resources of military libraries, Internet resources on military topics, portal, website of the military library, website structure, development of the library page, model of organization of military resources of the Internet.

Підписано до друку 21.10.2020. Формат 60x90/16

Ум. Друк. Арк. 1. Тираж 100 примірників.

Замовлення № 225. Друк ФОП Сучкова Н. В.

м. Київ, вул. Є. Сверстюка 23А